

लिखु गाउँपालिका यसम, ओखलढुङ्गा कोशी प्रदेश

स्थानीय राजपत्र

लिखु गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड:- ८

संख्या:- ४

मिति:- २०८२/०३/२६

भाग-१

नेपालको संविधानको धारा २२२ बमोजिम गठित गाउँसभाले धारा २२६ को उपधारा १ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ दफा १०२ उपदफा ३ को अधिनमा रहि **दलित सशक्तीकरण र विकास सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०८२** लिखु गाउँपालिकाले सर्वसाधारणको जानकारीका लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

दलित सशक्तीकरण र विकास सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०८२

प्रमाणिकरण मिति:- २०८२/०३/२६

प्रस्तावना: नेपालको संविधानको धारा २४ को छुवाछूत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, धारा ४० को दलितको हक, धारा ४२ सामाजिक न्यायको हक र जातीय तथा अन्य सामाजिक भेदभाव (कसूर र सजाय) ऐन २०६८ को प्रावधानलाई आत्मसात गर्दै, दलित समुदाय माथि हुने छुवाछूत तथा जातीय भेदभाव र यसले सृजना गरेको जातीय विभेद र असमानताको सार्थक एवं व्यवहारिक अन्त्य र उनीहरूका मौलिक हक, आधारभूत मानवधिकार र समाजिक न्यायको सुनिश्चितताका लागि नागरिक तथा राजनीतिक एवं आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकारको पूर्ण अभ्यास र उपभोगका लागि सक्षम, सबल र सक्रिय बनाउन कोशी प्रदेशको ओखलढुङ्गा जिल्लाको लिखु गाउँपालिकाका दलित समुदायको अधिकार प्रवर्द्धन, सशक्तीकरण र विकास गर्न वाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको धारा २२६ को उपधारा १ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी लिखु गाउँपालिकाको गाउँसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम “**दलित सशक्तीकरण र विकास सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०८२** रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा:

क) “ऐन” भन्नाले “**दलित सशक्तीकरण र विकास ऐन, २०८२** लाई सम्झनु पर्छ ।

ख) “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधानलाई सम्झनु पर्छ ।

ग) “आयोग” भन्नाले राष्ट्रिय दलित आयोगलाई सम्झनु पर्छ ।

घ) “कसूर” भन्नाले मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ तथा जातीय तथा अन्य सामाजिक तथा भेदभाव (कसूर र सजाय) ऐन, २०६८ बमोजिमको अपराधलाई सम्झनु पर्छ ।

- ड) “संहिता” भन्नाले मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ लाई सम्झनुपर्छ ।
- च) “दलित समुदाय” भन्नाले राष्ट्रिय दलित आयोगले अनुसूचित गरेका र आयोगको सिफारिसमा नेपाल सरकारले दलित भनि परिभाषित र सूचीकृत गरेका समुदायलाई सम्झनु पर्छ ।
- छ) “जातीय तथा अन्य सामाजिक छुवाछूत तथा भेदभाव” भन्नाले सार्वजनिक तथा नीजि दुवै स्थानमा जात, जन्म, वंश, वर्ण वा पेशाका आधारमा गरिने कुनै पनि प्रकारको भेदभाव, बहिष्करण, अस्वीकार, प्रतिबन्ध, निषेध, शोषण, दमन, निष्काशन, नाकाबन्दी वा छुवाछूत जस्तै व्यवहार, असहिष्णुता वा अवहेलना एवं जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत (कसूर र सजाय) ऐन, २०६८ को दफा ४ बमोजिमको कार्यलाई सम्झनु पर्छ ।
- ज) “प्रदेश” भन्नाले नेपालको संविधानको अनुसूची-४ बमोजिम कोशी प्रदेशमा समेटिएका जिल्लाहरूलाई ओगटेको नेपालको संघीय इकाइको क्षेत्र, भू-भाग र स्वरूपलाई सम्झनु पर्छ ।
- झ) “प्रदेश सरकार” भन्नाले कोशी प्रदेश सरकारलाई सम्झनु पर्छ ।
- ञ) “स्थानीय तह” भन्नाले प्रदेश अन्तर्गतका गाउँपालिका र नगरपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।
- ट) “गाउँपालिका” भन्नाले लिखुगाउँपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
- ठ) “सार्वजनिक स्थान” भन्नाले सरकारी वा गैर सरकारी कार्यालय, शैक्षिक वा औद्योगिक प्रतिष्ठान, प्राचीन स्मारक, सार्वजनिक स्थल, पाटी-पौवा, धारा, इनार, कुवा, पोखरी, चौतारी, सडक वा बाटो, सार्वजनिक यातायातका साधन, मसानघाट, उद्यान-बगैँचा कुनै पनि किसिमको धार्मिक स्थल जस्ता सार्वजनिक प्रयोजनमा रहेका स्थान सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सार्वजनिक रूपमा वस्तु वा सेवा बिक्री वितरण गर्ने अन्य कुनै पनि स्थान समेतलाई जनाउनेछ ।
- ड) “सार्वजनिक सेवा” भन्नाले सरकारी वा गैरसरकारी कार्यालय, सार्वजनिक संस्था, यातायात, औद्योगिक वा शैक्षिक प्रतिष्ठान, कम्पनी, फर्म, पसल, होटल, रिसोर्ट, लज, रेष्टुरेण्ट, क्याफे, सिनेमाहल वा नाचघर सम्झनुपर्छ र सो शब्दले कुनै पनि सरकारी वा गैरसरकारी निकायबाट प्रदान गरिने सार्वजनिक प्रयोग वा उपयोगका कुनै पनि सेवा र सुविधा समेतलाई जनाउनेछ ।
- ढ) “सार्वजनिक समारोह” भन्नाले भोज-भतेर, पूजा-पाठ, यज्ञ, अनुष्ठान, जन्म, नामाकरण, विवाह, मृत्यु जस्ता जुनसुकै प्रकारका धार्मिक, सामाजिक-सांस्कृतिक समारोह सम्झनुपर्छ ।
- ण) “सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्ति” भन्नाले संविधान र अन्य प्रचलित कानून वा सम्बन्धित निकाय वा अधिकारीको निर्णय वा आदेश बमोजिम कुनै सार्वजनिक अख्तियारी प्रयोग गर्न पाउने वा कुनै कर्तव्य पालन गर्नुपर्ने वा दायित्व निर्वाह गर्नुपर्ने पदमा बहाल रहेको व्यक्ति सम्झनुपर्छ र सो शब्दले सार्वजनिक संस्था, गैरसरकारी संस्था तथा स्थानीय स्तरमा गठन भएको अनौपचारिक समिति समेतको कुनै पदमा बहाल रहेको पदाधिकारी वा कर्मचारी समेतलाई जनाउनेछ ।
- त) “अनुगमन समिति” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठन हुने पालिका जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत उन्मूलन, अनुगमन समिति सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद-२

दलित उत्थान समिति सम्बन्धी व्यवस्था

३. लिखु गाउँपालिका दलित उत्थान विकास समिति:

(१) स्थानीय स्तरमा दलित अधिकार प्रवर्द्धन, सशक्तीकरण, विकास, जातीय विभेद तथा छुवाछूत घटनाहरूलाई नियन्त्रण गर्न तथा निगरानी गर्न लिखु गाउँपालिकामा देहाय बमोजिमको एक दलित उत्थान विकास समिति रहनेछ:

क) गाउँपालिकाको अध्यक्ष – अध्यक्ष

ख) कार्यपालिका दलितसदस्य मध्येबाट अध्यक्षबाट मनोनित एक जना – उपाध्यक्ष

- ग) स्थानीय दलित महिला वडा सदस्यहरू मध्येबाट गाउँ कार्यपालिकाका बैठकले नियुक्त गरेका २ जना – सदस्य
- घ) गाउँपालिका भित्रका माध्यमिक विद्यालय वा क्याम्पस प्रमुखमध्ये गाउँपालिकाका अध्यक्षले नियुक्त गरेका १ जना – सदस्य
- ङ) गाउँपालिकाका जनस्वास्थ्य वा अस्पतालका प्रमुखमध्ये गाउँपालिकाका अध्यक्षले तोकेका १ जना – सदस्य
- च) दलित अधिकारको क्षेत्रमा कम्तीमा ३ वर्ष देखि कार्य गर्दै आएका दलित समुदायको व्यक्तिमध्ये कार्यपालिकाले मनोनित गरेको स्थानीय १ जना महिला सहित २ जना – सदस्य
- छ) गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत – सदस्य
- ज) गाउँपालिकाको सामाजिक विकास शाखा अन्तर्गत प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको कर्मचारी – सदस्य सचिव
- (२) उपदफा (१) को देहाय (ख) र देहाय (ग) बमोजिमको सदस्यहरूको पदावधि ५ वर्षको हुनेछ र निजहरू पुनः नियुक्त हुन सक्नेछन्।
- (४) समितिले आवश्यक देखेमा आफ्नो स्थानीय तहको सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय व्यक्ति वा कुनै विशेषज्ञलाई समितिको बैठकमा पर्यवेक्षकको रूपमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।
- (५) समितिको कार्यालय गाउँपालिकाको कार्यालय सामाजिक विकास शाखामा रहनेछ।

४. लिखु गाउँपालिका दलित उत्थान विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) यस ऐनको दफा ३ बमोजिम गठित स्थानीय दलित उत्थान विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः–

- क) दलितको सशक्तीकरण तथा विकास गर्नको लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम तथा बजेटको वारेमा छलफल गरी समितिबाट पारित गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने।
- ख) प्रत्येक वडालाई दलितको सशक्तीकरण तथा विकासका लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम र बजेट छुट्याउन प्रेरित गर्ने र सहजिकरण गर्ने।
- ग) जातीय विभेद तथा छुवाछुत न्यूनीकरण गर्दै त्यसलाई निर्मूल गर्नको लागि आवश्यक नीति, योजना, कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था गर्न पहल गर्ने।
- घ) जातीय विभेद तथा छुवाछुतको व्यवहारिक अन्त्यको लागि आवश्यक प्रवर्द्धनात्मक निरोधात्मक तथा प्रोत्साहनमूलक कार्यहरू गर्न तथा गराउन अभिप्रेरित गर्ने।
- ङ) एक निश्चित मापदण्ड बनाई प्रत्येक वडालाई जातीय विभेद तथा छुवाछुत मुक्त वडा विभिन्न आधारहरू सहित घोषणा गर्दै सम्पूर्ण पालिकालाई नै जातीय विभेद तथा छुवाछुत मुक्त पालिका घोषणा गर्न आवश्यक पहल गर्ने।
- च) जातीय विभेद तथा छुवाछुत मुक्त पालिका घोषणा भई सकेपछि त्यसको दिगोपनको अनुगमन, मूल्याङ्कन गरी आवश्यक कार्यहरू गर्दै जाने,
- छ) संयुक्तराष्ट्र संघीय दिगो विकास लक्ष्य हासिल र कसैलाई पछाडि नछोडौं “Live no one Behind” भन्ने सुनिश्चित गर्न आवश्यक नीति योजना तथा कार्यक्रम बनाई लागु गर्ने,
- ज) हरेक वडामार्फत दलितको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको प्रतिबिम्ब हुने तथ्याङ्क लिने तथा त्यसलाई अध्यावधिक गर्दै जाने,
- झ) दलितहरूको परम्परागत सीप तथा पेशाको आधुनिकीकरण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन, सशक्तीकरणका लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम र बजेट बनाउने र लागु गर्न आवश्यक भूमिका खेल्ने,
- ञ) स्थानीय स्तरमा दलितको हक संरक्षण र हित प्रवर्द्धनका लागि गर्नुपर्ने आवश्यक अन्य कार्य गर्ने,
- ट) पालिकामा जातीय विभेद तथा छुवाछुतका घटना घटेमा त्यसको अनुगमन गरी पीडकलाई सजाय र पीडितलाई न्याय दिलाउन कानून बमोजिम गराउन आवश्यक पहल गर्ने।
- ठ) पीडित उच्च हिंसामा परि सुरक्षा दिनु पर्ने अवस्था देखिए अन्य निकायसँग समन्वय गरी सुरक्षा तथा रेखदेख गर्ने,

- ड) पालिका स्तरमा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय दलित सम्बन्धी संघ संस्थाले दलित सम्बन्धी कार्यक्रमको स्वीकृति सञ्चालन गर्दा समितिसँग समन्वय गरी गर्नु पर्दछ,
 ढ) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने, गराउने ।
 (२) अनुगमन समितिको बैठक अन्य कार्य प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

५. दलित उत्थान विकास समितिको बैठक तथा कार्यविधि:

- क) समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार २ महिनामा एकपटक बस्नेछ ।
 ख) अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बैठक बस्नेछ, उक्त बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ ।
 ग) समितिको बैठक बस्ने सूचना अध्यक्षको निर्देशनमा समितिको सदस्य-सचिवले सदस्यहरूलाई पठाउनु पर्नेछ ।
 घ) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकमा अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।
 ङ) समितिले सम्बन्धित क्षेत्रका कुनै पदाधिकारी, प्राविधिज्ञ वा विशेषज्ञलाई सो समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
 च) समितिको निर्णय सो समितिको सदस्य-सचिवले प्रमाणित गर्नेछ ।
 छ) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य नीति, निर्देशिका तथा कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
 ज) समितिको लागि आवश्यक प्रबन्ध गाउँपालिका कार्यालयले व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
 झ) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्षले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

६. कोषको व्यवस्था:

- (१) दलित उत्थान विकास समितिको प्रयोजनको लागि एक छुट्टै कोष हुनेछ । उक्त कोषमा देहाय बमोजिमको रकम जम्मा गरी खर्च गरिनेछ ।

- क) संघीय, प्रदेश र लिखु गाउँपालिकाले प्रदान गरेको अनुदान, सहयोग वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रदान गरिएको रकम,
 ख) विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकाय वा संघ संस्थाहरुबाट प्राप्त रकम,
 ग) विविध

परिच्छेद-३

शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

७. दलित समुदायलाई निःशुल्क शिक्षा: (१) नेपालको संविधानको धारा ३१ र धारा ४० (२) र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार लिखु गाउँपालिकाले प्रत्येक दलित विद्यार्थीलाई प्राथमिक तह देखि उच्च माध्यमिक तहसम्म अनिवार्य, गुणस्तरीय र छात्रवृत्ति सहित निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्थापन र कार्यान्वयनको लागि देहाय बमोजिमको कार्य गर्ने छ ।

- क) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्ति सहित निःशुल्क उच्च शिक्षाको लागि नीति, योजना र कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

- ख) उपदफा (१) बमोजिम आधारभूत तह देखि उच्च माध्यमिक तह सम्म छात्रवृत्ति सहित अनिवार्य, गुणस्तरीय र निःशुल्क शिक्षाका लागि गाउँपालिकाको नीति, योजना र कार्यक्रम बनाई लागू गर्नु पर्नेछ । उक्त कार्यक्रमको दलित समितिले अनुगमन गर्ने छ ।
- ग) संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारले प्रदान गर्ने छात्रवृत्ति कार्यान्वयन गर्नुका साथै लिखु गाउँपालिकाले आन्तरिक आय बढाउँदै दलित विद्यार्थीलाई स्नातक तह देखि विद्यावारिधी सम्म अध्ययन गर्न छुट्टै छात्रवृत्ति सम्बन्धी कार्यविधि बनाएर कार्यान्वयन गर्नेछ ।
- घ) लिखु गाउँपालिकाले प्राविधिक शिक्षा तर्फ इन्जिनियर, डाक्टर, कानून, पत्रकारिता पढ्न चाहने दलित विद्यार्थीको लागि विशेष कार्यक्रम तर्फ पहल गर्नेछ । स्नातक तह देखि अध्ययन गर्ने दलित विद्यार्थीलाई मासिक निर्वाह भत्ता, पाठ्यपुस्तक, ट्युसन शुल्क र पोशाक समेत उपलब्ध गराई निःशुल्क अध्ययनको व्यवस्था गर्ने प्रयास गर्नेछ ।
- ङ) संस्थागत विद्यालय तथा क्याम्पसहरूमा अध्ययन गर्ने दलित विद्यार्थीलाई पूर्ण छात्रवृत्तिमा निःशुल्क अध्ययन गर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ र सो को कार्यान्वयन भए नभएको नियमित अनुगमन गरिनेछ ।
- च) लिखु गाउँपालिकाले गाउँपालिका भित्रका प्रत्येक विद्यालय वा महाविद्यालयलाई छुवाछूत र भेदभाव रहित दलित मैत्री विद्यालय निर्माणका लागि विशेष कार्यक्रम बनाएर कार्यान्वयन गर्नेछ ।
- छ) विद्यालय एवं महाविद्यालयका पाठ्यक्रम, पाठ्य पुस्तक वा अन्य शैक्षिक सामग्रीहरूमा जातीय भेदभावलाई प्रोत्साहन र प्रवर्द्धन गर्ने खालका सांकेतिक भाषा, चित्र वा कुनै पनि बिषय वा सामाग्रीहरूलाई भएमा त्यसलाई हटाउन आवश्यक कदम चालिनेछ ।
- ज) लिखु गाउँपालिकाले सामाजिक व्यवस्थाको परिवर्तनको लागि समतामूलक समाजको निर्माण गर्न दलित समुदायको ऐतिहासिक महापुरुषको जीवनी र सम्बन्धित पर्यटकीय स्थलहरू लिखु गाउँपालिकामा विकास गरिने अतिरिक्त पाठ्य सामाग्रीहरूमा अनिवार्य समावेश गराइनेछ ।
- झ) समाजमा जातीय विभेद हटाई समतामूलक समाज निर्माण गर्ने खालका कार्यक्रमहरू बनाई कार्यान्वयन गर्ने र तत्सम्बन्धी प्रचार प्रसार गर्ने गराउनेछ ।
- ञ) विद्यालय जाने विपन्न बालबालिकाहरूलाई स्कूलले प्रदान गर्ने खाजा नभएमा दिवाखाजाको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ट) प्रत्येक विद्यालयमा एक जना महिला सहित २ जना दलित शिक्षक राख्ने र व्यवस्थापन समितिमा दलित समुदायको अनिवार्य प्रतिनिधित्वको नीतिगत व्यवस्था गरी लागू गर्ने गराउने ।

परिच्छेद-४

स्वास्थ्य सम्बन्धी व्यवस्था

८. दलित समुदायलाई निःशुल्क स्वास्थ्य: (१) नेपालको संविधानको धारा ३५ र ४० तथा उपधारा ३ अनुसार दलित समुदायलाई निःशुल्क एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन लिखु गाउँपालिकाले देहायको व्यवस्था मिलाउनेछ।
- क) लिखु गाउँपालिकाले उपदफा (१) बमोजिम दलित समुदायलाई निःशुल्क एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन नीति, योजना र कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- ख) संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य निःशुल्क स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारीता र गुणस्तरीयतालाई अनुगमन गर्नुका साथै आवश्यक सुझाव र निर्देशन दिने ।
- ग) लिखु गाउँपालिकामा वसोवास गर्ने दलित समुदायका लागि आवश्यक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन नगर तथा गाउँपालिकासँग समन्वय गरी “निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा कार्ड” को आवश्यक व्यवस्था मिलाउने प्रयास गरिनेछ ।
- घ) विपन्न एवं अति सिमान्तकृत दलित परिवारको लगत तयार गरी त्यस्ता परिवारको निःशुल्क तथा अनिवार्य स्वास्थ्य बीमाको लागि पहल गरिनेछ ।

- ड) विशेष जटिल प्रकृतिका रोगहरुमा विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवाको हकमा दलितका विपन्न परिवारहरुलाई निर्दिष्ट गरीएका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट औषधि सहित निःशुल्क सेवा प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ र यसको लागि आवश्यक कार्यविधि बनाई लागु गरिनेछ ।
- च) दलित महिला खास गरी गर्भवति तथा सुत्केरी महिलाहरुको लागि आवश्यक पोषणको लागि विशेष भत्ताको व्यवस्था गरिने छ ।
- छ) नेपाल सरकारले ५ वर्ष मुनिका दलित बालबालिकाहरुलाई उपलब्ध गराउने पोषण भत्ताको कार्यान्वयन तथा अनुगमन गरिनुका साथै विपन्न परिवारका बालबालिकाहरुलाई थप पोषणको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ज) दलित समुदायका जेष्ठ नागरिकहरुलाई नियमित स्वास्थ्य जाचको लागि “घर-घरमा स्वास्थ्यकर्मी” को सेवा व्यवस्था गरी नियमित उपचारको व्यवस्था गर्ने नीति ल्याइनेछ ।
- झ) स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु भर्ना गर्दा समावेशी नीति अपनाईनेछ ।
- ञ) पालिका तहमा स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी अन्य कर्मचारीहरुको भर्ना गर्दा समावेशी नीति अपनाईनुका साथै दलितका स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई भर्नामा प्राथमिकता दिने नीति लिइनेछ ।

परिच्छेद-५

सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

९. दलित समुदायलाई सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नेपालको संविधानको धारा ४० तथा उपधारा ३ अनुसार दलितलाई विशेष सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- क) लिखु गाउँपालिकाले सवै जेष्ठ नागरिकहरुको लगत राख्दा दलित समुदायका जेष्ठ नागरिकहरुको छुट्टै लगत राख्ने छ र त्यसको अनुगमन दलित समितिले गर्नेछ ।
- ख) एकल दलित महिला र पुरुषहरुको पनि छुट्टै लगत तयार गरी “एकलसँग प्रदेश सरकार” विशेष भत्ता प्रदान लागि पहल गरिनेछ ।
- ग) काम गर्ने उमेर समूहका बेरोजगार दलितहरुलाई छुट्टै कार्यविधि बनाई उनीहरुलाई उचित रोजगारीको व्यवस्था गरिने छ, काम गर्न नसक्ने तथा दिर्घरोगीहरुका लागि बेरोजगार भत्ताको लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग पहल प्रदान गरिनेछ, तर रोजगारी पाएको अवस्थामा त्यस्तो भत्ता स्वतःवन्द हुनेछ ।
- घ) विपन्न दलित परिवारको पहिचान सर्वेक्षण गरी त्यस्ता परिवारको जिविकोपार्जनको लागि आवश्यक आर्थिक प्रबन्ध गर्ने प्रयास गरिनेछ ।
- ड) सामाजिक कुरिति र विसंगतिका विरुद्ध किशोरकिशोरी जागरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

परिच्छेद-६

दलित समुदायको परम्परागत पेशा, सीप तथा व्यवसायको विकास सम्बन्धी व्यवस्था

१०. परम्परागत सीप तथा व्यवसायको विकास सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नेपालको संविधानको धारा ४० को उपधारा ४ अनुसार दलित समुदायको परम्परागत सीप तथा व्यवसायको विकास, आधुनिकीकरण तथा बजारीकरणको लागि देहाय बमोजमको व्यवस्था मिलाईने छ ।
- क) संघीय सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याएको वा ल्याउने “भगतसर्वजीत सीप विकास तथा उत्थानको कार्यक्रम” लाई लागु गरिनेछ ।

- ख) दलितहरूको परम्परागत सीप तथा व्यवसायलाई आधुनिकीकरण गर्नको लागि आवश्यक सीप विकासको तालिम, औद्योगीकरण तथा बजारीकरणका साथै पूँजीको व्यवस्था गर्न आवश्यक सहयोग तथा सहजीकरण गरिने छ ।
- ग) परम्परागत सीप जानेका तथा त्यसको शैक्षिक मान्यता प्राप्त नगरेकाहरूलाई सीप परीक्षण र स्तरीकरण गरी शैक्षिक स्तर निर्धारण गरी प्रमाणपत्र दिइनेछ । यसका लागि विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।
- घ) दलितहरूको परम्परागत तथा मौलिक पेशाहरूलाई बौद्धिक अधिकार प्रदान गर्नको लागि आवश्यक पहल प्रदेश तथा केन्द्र सरकार समक्ष गरिनेछ ।
- ङ) दलित समुदायको परम्परागत पेशा, सीप, कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि एउटा संग्रहालयको स्थापना र सञ्चालन गर्न पहल गरिने छ । यसलाई आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकीय स्थलको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- च) दलितहरूको उद्यम विकास गर्नको लागि स्थानीय तहमा सञ्चालित बैंक तथा वित्तीय संस्था, घरेलु सेवा, परियोजना, उद्योग वाणिज्य संघ आदिसँग सम्पर्क, समन्वय र सहजीकरण गरिने छ । गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने विभिन्न खालका सीपमूलक तालिमसँग दलितका परम्परागत पेशालाई पनि जोडिनेछ ।

परिच्छेद-७

एक पटक जमिन उपलब्ध गराउने व्यवस्था

११. भूमीहिन दलितलाई एकपटक जमिन उपलब्ध गराउने व्यवस्था: (१) नेपालको संविधानको धारा ४० को उप-धारा ५ र भूमी सम्बन्धी ऐन २०७४ अनुसार भूमीहिन दलितहरूलाई संविधानले प्रदत्त गरे अनुसार एकपटक जमिन उपलब्ध गराउन आवश्यक देहायको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

- (क) भूमीहिन दलितलाई जमिन उपलब्ध गराउँदा भूमी अधिकार आयोगसँग समन्वय गरी न्यूनतम जीविकोपार्जन हुने गरी उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ ।
- (ख) जमिन उपलब्ध गराउँदा सम्बन्धित परिवारको आर्थिक तथा रोजगारीको अवस्था विश्लेषण गरी आवासका लागि र जीविकोपार्जनको लागि भनि अलग अलग किटान गरी उपलब्ध गराईने छ । यसको लागि पालिकाको आर्थिक क्षमता अभिवृद्धि गर्दै आवश्यक छुट्टै कार्यविधि बनाईने छ ।
- (ग) जमिन उपलब्ध गराउँदा मापदण्ड तयार गरी वितरण गरिने छ ।
- (घ) जग्गाको लगत लिने तथा भूमीविहिन दलितको लगत निकाल्न आवश्यक कार्यविधि बनाईने छ ।
- (ङ) जमिन उपलब्ध गराउँदा श्रीमान तथा श्रीमतीको नाममा संयुक्त जग्गा धनिपूर्जा दिईनेछ ।
- (च) एकपटक उपलब्ध गराएको जमिन कम्तिमा पनि १० वर्षसम्म बेच्न पाईने छैन । तर अंशियारलाई अंश दिनुपर्ने अवस्था र आय आर्जन वा उद्यम सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएमा धितो राख्न सकिनेछ तर त्यसको स्वीकृति अधिकार प्राप्त सरकारी निकायबाट लिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-८

आवास उपलब्ध गराउने सम्बन्धी व्यवस्था

१२. आवास विहिन दलितलाई आवास उपलब्ध गराउने व्यवस्था: नेपालको संविधानको धारा ४० को उपधारा ६ मा व्यवस्था भए अनुसार आवास विहिन दलितहरूलाई एकपटक आवास उपलब्ध गराउन देहाय बमोजिमको व्यवस्था गरिने छ ।

- (क) संघ, प्रदेश तथा लिखु गाउँपालिकाले जनता आवास कार्यक्रमलाई समेत धारा ४० को ६ बमोजिमको कार्यक्रमसँग समन्वय गरी सञ्चालन गरिनेछ ।
- (ख) आवास उपलब्ध गराउँदा सरकारबाट जमिन प्राप्त भूमीहिन दलितहरूलाई पहिलो प्राथमिकता दिईने छ । आफ्नो जग्गा भएका तर आवास निर्माण गर्न नसक्ने दलितहरूलाई पनि क्रमशः आवासको व्यवस्था गर्दै लगिनेछ । यस्तो कार्य ऐन जारी भएको ५ वर्ष भित्र सम्पन्न गर्ने गरी कार्यविधि बनाई लागू गरिनेछ ।
- (ग) बजार क्षेत्रमा वाहेक अन्यत्र आवासको लागि जग्गा वितरण गर्दा कमसेकम करेसावारी उपलब्ध हुने आधारमा जग्गा वितरण गरिने छ ।
- (घ) आवास निर्माण गर्दा सामुहिक आवास निर्माणमा जोड दिईने छ जसले गर्दा अन्य पूर्वाधार तथा सेवाहरू उपलब्ध गराउन सहज हुनुका साथै सामुदायिक भावनाको पनि विकास हुनेछ ।
- (ङ) आवास निर्माण तथा वस्ती विकास गर्दा अन्य समुदायसँग दलितको अन्तरघुलनको अवस्थालाई पनि मध्यनजर गरी अन्य गैरदलित भएको वस्ती नजिक आवास निर्माणमा प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- (च) आवास भवननिर्माण गर्दा संयुक्त परिवार र एकल परिवारलाई अलगअलग मापदण्ड बनाई सोही आधारमा वितरण गरिनेछ ।
- (छ) सरकारी अनुदानवाट प्राप्त घरलाई कम्तिमा १० वर्ष सम्म बेच्न पाईने छैन । तर अधिकार प्राप्त अधिकारीसँगको स्वीकृतिमा आय आर्जन तथा उद्यम सञ्चालन गर्नको लागि धितो राख्न सकिनेछ ।

परिच्छेद-९

पालिकाका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्व सम्बन्धी व्यवस्था

१३. गाउँपालिकाका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्व गराउने व्यवस्था: (१) नेपालको संविधानको धारा ४० को उपधारा १ अनुसार लिखु गाउँपालिकाका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा देहाय बमोजिमको प्रतिनिधित्वको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
 - क) लिखु गाउँपालिकाअन्तर्गत रहने कुनै पनि निकाय तथा सेवा केन्द्रहरूमा दरबन्दी खुल्दा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा भर्ना लिन आवश्यक नीति बनाईनेछ ।
 - ख) संघ, प्रदेश तहमा खोलिएका लोक सेवा तथा अन्य निकायको दरबन्दी खुल्दा त्यसमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने बनाउनका लागि आवश्यक लोक सेवा तयारी कक्षा सञ्चालन गरिनेछ र अति गरीब परिवारका दलितलाई निशुल्क पढाईनेछ ।
 - ग) सामाजिक संघसंस्था, उपभोक्ता समिति लगायत टोल बस्ती तहदेखि गाउँपालिकासम्म बन्ने समिति, उपसमितिहरूमा समानुपातिक समावेशी अनुरूप प्रतिनिधित्व तथा पदाधिकारी हुने व्यवस्था गरिनेछ ।

परिच्छेद-१०

छुवाछूत तथा जातीय विभेद उन्मूलन सम्बन्धी व्यवस्था

१४. छुवाछूत तथा जातीय विभेद उन्मूलन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नेपालको संविधानको धारा २४ तथा जातीय तथा अन्य सामाजिक छुवाछूत (कसूर र सजाय) ऐन, २०६८ का लागि देहाय बमोजिमको कार्य गरिनेछ ।
 - (क) गाउँपालिकाका अध्यक्षको नेतृत्व र सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा छुवाछूत तथा जातीय विभेद उन्मूलन सम्बन्धी गाउँपालिका स्तरीय सामाजिक जनचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने,

- (ख) छुवाछुत तथा जातीय विभेद उन्मूलन निगरानी डेस्कको स्थापना: लिखु गाउँपालिकाले छुवाछुत तथा जातीय विभेद उन्मूलनका लागि देहाय बमोजिमको छुवाछुत तथा जातीय विभेद उन्मूलन निगरानी डेस्कको स्थापना गर्नेछ ।
- (ग) उक्त (ख) (१) बमोजिमका डेस्कमा दलित समुदायका प्रतिनिधिलाई जिम्मेवारी दिईने छ । उक्त व्यक्तिले डेस्कमा प्राप्त उजुरी एवं निवेदन तोकिए बमोजिम सम्बन्धित शाखामा वा निकायमा प्रेरित गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) निगरानी डेस्कको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार कार्यालय प्रमुखले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-११

विविध व्यवस्था

- १५.विशेष व्यवस्था:** (१) लिखु गाउँपालिकाले विपन्न दलित समुदायलाई सहुलियत दरमा रासन उपलब्ध गराउन रासन कार्डको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको रासन कार्ड सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
 - (३) उपदफा (१) बमोजिम रासन कार्ड प्राप्त भएका दलित समुदायलाई अति आवश्यक खाद्यान्न वस्तु सहुलियत दरमा उपलब्ध गराउनेछ ।
- १६.उजुरी गर्न सक्ने:** जातीय भेदभाव तथा छुवाछूतको घटनामा पीडित व्यक्ति वा उसका आफन्तले दफा २२ को दफा (१) को (ख) बमोजिम गठन भएको समितिमा उजुरी गर्न सक्नेछ ।
- १७.प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने:** (१) दफा ७ बमोजिम गठन भएको समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्षको प्रतिवेदन देहाय बमोजिम तयारी गर्नु पर्नेछ ।
- (क) चालु आर्थिक वर्ष समाप्त भएको २ (दुई) महिना भित्र आर्थिक वर्षमा गरेको काम कारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन तयारी गरिने छ ।
 - (ख) उपदफा १ (क) बमोजिमको उक्त प्रतिवेदन अध्यक्ष समक्ष वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ ।
 - (ग) उपदफा १ (क) बमोजिमको प्रतिवेदन लिखु गाउँपालिकाले गाउँपालिका सभामा पेश गर्नुपर्नेछ ।
 - (घ) उक्त (ग) बमोजिम पेश भएको प्रतिवेदन माथि छलफल गाउँपालिका सभामा हुनेछ ।
 - (ङ) यस दफा बमोजिमको प्रतिवेदनमा गाउँपालिका सभाले गाउँपालिका सम्बन्धित समितिलाई आवश्यक सल्लाह, सुझाव र निर्देशन दिनेछ ।
- १८.नियम बनाउन सक्ने:** यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।
- १९.कार्यविधि तथा निर्देशिका बनाउने अधिकार :** यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका तहका अनुगमन समिति र विकास समितिले यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको प्रतिकूलन हुने गरी आवश्यक कार्यविधि वा निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।